

**Kultūrvēstures avoti
un Latvijas piekraste**

Latvijas Zinātņu akadēmija
Latvijas Akadēmiskā bibliotēka

KULTŪRVĒSTURES AVOTI UN LATVIJAS PIEKRASTE

Rīga
Apgāds "Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis"

Letonikas avoti: Latvijas piekraste

(LZAV 2008. gada 2. numurā publicētā pārskata
papildinājums)

Ieva Cimermane, Arta Poriete, Saulvedis Cimermanis

2007. gada oktobra beigās un novembrī Latvijas Akadēmiskās bibliotēkas apmeklētājiem Rīgā, Rūpniecības ielā 10, bija iespēja doties kultūrvēsturiskā ceļojumā gar 494 kilometrus garo Baltijas jūras Latvijas krastu: Letonikas otrā kongresa ietvaros bija veidota izstāde "Letonikas avoti: Latvijas piekraste". Izstādītie materiāli atspoguļoja kultūrvēsturiskās norises apmēram 30 km platā jūrmalas joslā, sākot no Rucavas dienvidos un beidzot ar Ainažiem ziemeļos. 29.–31. oktobrī bibliotēkas zālē strādāja kongresa tāda pat nosaukuma sekcija, kurā dažādu nozaru pārstāvji nolasīja 35 referātus. Izvērsās rosīga domu apmaiņa, analizējot iedzīvotāju sastāva veidošanos, nodarbošanās nozaru, tradicionālās materiālās un nemateriālās kultūras attīstību un citas norises jau minētajā apmēram 30 km platajā piekrastes joslā. Tomēr vislielāko uzmanību veltījām dažādos laikposmos, it īpaši 17.–20. gadsimtā tapušo daudzpusīgo avotu izmantošanas metodikas jautājumiem: dokumentu ticamības pārbaudei, dažādu attīstības posmu laikabiedru un zinātniskajās ekspedicijās pierakstīto teicēju stāstījumu izvērtēšanai un pārbaudei, dažādu avotu grupu sniegto ziņu salīdzināšanai, dokumentos un folklorā atrodamā saistīšanai ar tautas dzīves reāliju pausto u.tml.

Sekcijas un izstādes ievirzi izraisīja trīs apstākļi: 1) Letonikas pētījumi par latviešu kultūru, valodu un vēsturi nav iedomājami bez dažādu avotu, tajā skaitā arī vēstures arhīvu dokumentu, sniegto ziņu plašas salīdzinošas izzināšanas un pretstatīšanas; 2) pēdējos 10–15 gados Latvijas augstskolas absolvē humānitārajās disciplīnās specializējušies jaunieši, kuru ievērojamai daļai trūkst elementāru zināšanu par attiecīgās nozares pirmavotu kompleksu un pētnieciskā darbā metodiku: tas īpaši jūtams Latvijas Kultūras akadēmijas un LU Filoloģijas un mākslas zinātņu fakultātes absolventos, kas gatavoti folkloras

Šveices mākslinieka Johana Rūdolfa Šturna 1661. gada pavasarī zimētais Sventājas ciems, kas piederēja Lietuvas–Polijas valstij. Redzamas: 1) guļbūvē krusta pakšos celtas apaļbaļķu ēkas ar niedru vai salmu četrslīpu jumtiem, ventilācijas lūkām – brodiņiem to galos un krustkokiem kā kores nostiprinātājiem, 2) ēkas, kuru sienas apšutas ar stāvkokiem vai niedru kūliem, 3) ēka ar koka dūmeni, 4) krusteniski pītais un slīpkoku žogs (S. Cimermaņa personiskajā arhīvā). Redzamie būvelementi bieži sastopami 18.–19. gadsimta tautas celtniecībā.

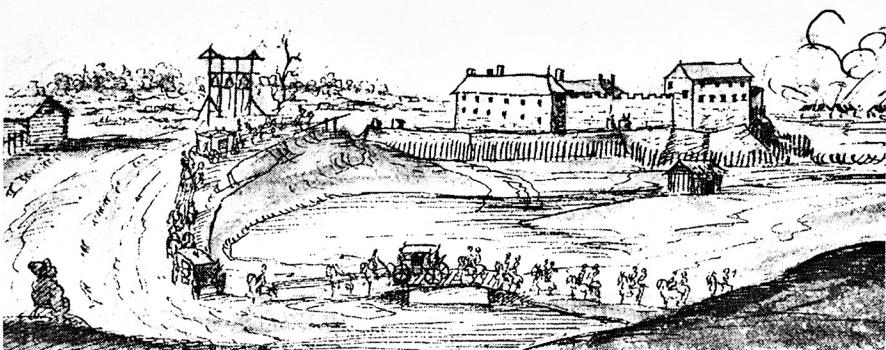

Šveices mākslinieka Johana Rūdolfa Šturna 1661. gada pavasarī zimētā pārceltuve pār Bārtu Rucavas–Grobiņas ceļā ar diviem prāmjiem – uz četrām vienkocēm nostiprinātu baļķu vai planku gridu, ko stūma ar upes dziļumam piemērotu kārti (S. Cimermaņa personiskajā arhīvā).

un novadu kultūrvēstures jautājumu izzināšanai; 3) avotu krātuvju lasītavās pēdējos gados strādā daudz vairāku paaudžu un atšķirīgas sagatavotības cilvēku, kas meklē ziņas par savas dzimtas, novada, pagasta un citādu vēsturi; ir lietderīgi sniegt šiem interesentiem rosinājumus un parādīt iespējas, ko paver dažādu avotu izmantošana.

Šveices mākslinieka Johana Rudolfa Šturna 1661. gada pavasarī skicētā Rucavas muiža. Redzamas: 1) pildrežģa konstrukcijā celtas ēkas ar un bez jumta izbūvēm, ar krusteniski savienotiem kokiem jumta kores nostiprināšanai, 2) ēka ar stabotu arkveida sānu lieveni, 3) ēkas ar dūmeņiem, 4) stāvkoku žogs, augsti vārti ar jumtiņu, dēļu vārti ar krusteniski izkārtotiem saturķēršiem, 5) guļkāršu jeb sklandu žogs ar mietu pāriem abpus iebraucamajam ceļam (S. Cimermaņa personiskajā arhīvā). Redzamie būvelementi bieži sastopami 18.–19. gadsimta tautas celtniecībā.

Šveices mākslinieka Johana Rudolfa Šturna 1661. gada pavasarī skicētā Grobiņas pils un tās tuvākā apkārtne. Redzamas: 1) pils mūra ēkas un aizsargsiena, 2) stāvkoku žogs ap pili, 3) divas zemnieku celtnēm tuvas guļbalķu būves; vienai sienas apšūtas ar stateniski liktiem kokiem, 4) zvanu tornis (S. Cimermaņa personiskajā arhīvā). No koka veidotie būvelementi bieži sastopami 18.–19. gadsimta tautas celtniecībā.

Tematiku izvēlējāmies sekojošu apsvērumu dēļ: 1) Latvijas jūras piekraste arheoloģiski un dokumentāli pārskatāmā laikposmā piesaistīja visādā ziņā meklējošus, rosgus, spēcīgus cilvēkus, kas vēlējās veidot laikmetu apstākļiem iespējami labākus darba un dzīves apstākļus; 2) piekrastē norisinājās tālaki un tuvāki dažādu etnosu un novadu kultūras, saimnieciskās darbības sakaru un mijiedarbības procesi, kas no piekrastes turpinājās arī jūrai atstatos apvidos; 3) aktīvas saimnieciskās darbības gaitā piekrastē ātrāk uzkrājās līdzekļi, nori-

tēja straujāki attīstības procesi, ienāca dažādi jaunumi; 4) piekrastē noritējušo cilvēku aktīvas darbošanās procesu visumā labais un daudzpusīgais dokumentējums, kas arhīvos saglabāts līdz mūsdienām, paver plašas iespējas salīdzinošiem pētījumiem un parādību attīstības gaitas izzinājumiem.

Izstādē skatāmā literatūra, daļa dokumentu, fotoattēlu un zīmējumu nāca no Latvijas Akadēmiskās bibliotēkas (LAB) fondiem, citi no Igauņu Tautas muzeja (ITM) (Tartu) fototēkas, Krievu Ģeogrāfijas biedrības (KGB) arhīva, Krievijas Valsts vēstures arhīva, Krievijas Zinātnu akadēmijas arhīva (KZA) (visi Sanktpēterburgā), no Latvijas Valsts vēstures arhīva (LVVA), no Saksijas Zemes bibliotēkas (Drēzdenē) fondiem, vēl citi pārstāvēja Ievas Cimermanes un Saulveža Cimermaņa ilggadējos meklējumos iegūto. Viņi un bibliogrāfe Arta Poriete – izstādes iekārtotāji un saturs veidotāji.

Dokumenti, grāmatas, preses izdevumi, seni zīmējumi, vecas un jaunas fotogrāfijas ļāva domās izstaigāt Kurzemes un Vidzemes jūrmalas ciemus un savrupspētas, atcerēties aizmirsto, esošo, redzēt kultūras mantojumu, iepazīt mūsdienās radīto. Izstāde bija pētījumu un zinātnisku ekspedīciju atainojums, kurš apliecināja, cik nozīmīga piekrastes ļaudīm ir Baltijas jūra – tautas dziesmās apmiļota maizes devēja, laikabiedru dažādas ievirzes aprakstos attēlotā darba vieta un mūžīgi mainīga skaistuma devēja. Par šo krastu ir cīnījušies un dzelmei savas dzīvības atdevuši senie kurši, latgalī, lībieši un viņu pēcteči, arī mūsu kaimiņi igauņi.

Izstādi ievadīja izdotie senāko rakstīto ziņu avoti un komentāri par tiem. Kā daļu no izstādītā minam Indriķa hronikas un Atskaņu hronikas dažādu gadu publicējumus, nesen iznākušo Vartberges Hermaņa Livonijas hroniku, Arndta hroniku, vikinga Egila Skalagrimssona sāgas tulkojumu, 13.–16. gadsimtā tapušo dažāda satura dokumentu izdevumus, 17.–19. gadsimta laikabiedru (Johana Arnholda Branda, Hermaņa Dullo, Paula Einhorna, Solomonina Guberta, Ernsta Henniga, Augusta Vilhelma Hupela, Kristiana Kelha, Johana Vilhelma Krauzes, Rosina Lentilija, Garliba Merķeļa, Otto Mirbaha, Ādama Oleārija, Ulriha Šlipenbaha un citu) atstātās atziņas, ieteikumus, vērojumus, 1601. un 1638. gada arklu revīziju ierakstu sakopojumus, 17.–19. gadsimta baznīcu vizitāciju protokolu izrakstus, kuros Letonikas jautājumu pētnieki var atrast daudzpusīgus faktus un ierosmi sakarību izzināšanai. Nosauktajam pievienojām seno avotu pētnieku un publicētāju Leonīda Arbuzova, Augusta Bulmerinka, Vasilija Dorošenko, Edgara Dunsdorfa, Ēvalda Mugurēviča, Arnolda Spekkes, Arveda Švābes, Teodora Zeida, Jāņa Zemzara, Jāņa Zuša un citu darbus.

Īpaša eksponātu grupa bija izstādes dažādās vitrīnās izvietotie 17.–19. gadsimta autoru zīmējumu desmiti, kas būtiski papildināja dokumentos izlasāmo un fotoattēlos redzamo. Zīmējumi sniedz droši datētus, gadījumu vairumā zināmai vietai vai vismaz apvidum, nereti pat etniskai un sociālai videi

Tallinas mākslinieka Augusta Pecolda 1846. gada vasaras zīmējums: tradicionālajā kāzu apģērbā tērptā līgava un līgavainis. Aizmugurē ap 1766. gadu no aptēstiem balķiem statņu konstrukcijā celtā Mazirbes pirmā baznīca. Tās priekšā blīvs guļkoku jeb bulverķa žogs (KGB 116.f., 1. apr., 61.l., 13. zīm.).

piesaistītu objektu vairāk vai mazāk precīzus atainojumus. Tie bieži vien parāda ne vien objektu kopskatus un ieklāvumu ainavā, bet arī atsevišķas daļas, pat sīkdaļas – konstrukcijas, rotājumus un citu. Zīmējumi ir būtisks avots parādību attīstības gaitas, izplatības, uzbūves (satura), atšķirīgu laikmetu kultūrvēsturisko slāņu vienlaikus pastāvēšanas un citu jautājumu skaidrošanai. Senie zīmējumi ir neaizstājams avots dažādu laikmetu kultūrainavas izzināšanai.

Kā pagaidām zināmie vecākie labi izprotamie un ticamie attēli minamas Šveices mākslinieka Johana Rūdolfa Šturna 1661. gada pavasara kolorēto skicu melnbaltās kopijas, kas nepārprotami datē vēlāko gadsimtu latviešu tradicionālās kultūras daudzu parādību pastāvēšanu jau 17. gadsimta vidū (skicu sākotnējā atrašanās vieta Saksijas Zemes bibliotēkā Drēzdenē). Piekrastes skices tēloja ainavu un būves Kuršu kāpu Neglavā, Sventājas zemnieku cīmā, Rucavas muižā, pie pārceltuves pār Bārtu Rucavas–Grobiņas ceļā, Bārtas muižā, Grobiņas pils pievārtē, Tadaiķu muižā un apkārtnē.

Jaunāka laika – 18./19. gadsimta mijas – piekrastes ainavas, apbūvi, tās izvietojumu, baznīcas, cēlus, kapsētas, krogus, kuģnieku, zemnieku, zvejnieku

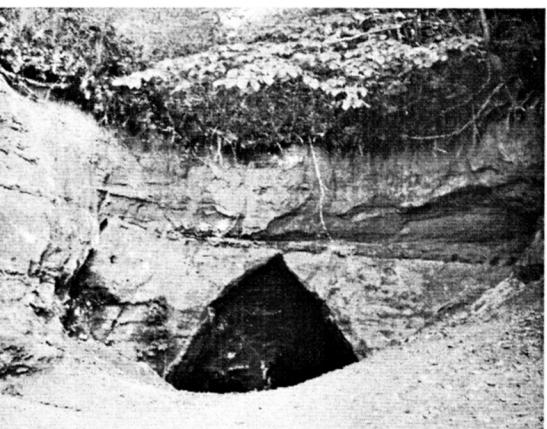

Tallinas mākslinieka Augusta Pecolda 1846. gada vasarā zimētās Kolkas raga smailē uzceltās akmeņu mūra bākas un to apkalpes personāla māja. Tā ieskalota jūrā, kur pamati bijuši saskatāmi vēl 20. gadsimta pirmajos gadu desmitos. Bākas sagruvušas (KGB 116.f., 1. apr., 61.l., 7. zīm.).

darba un dzīves vietas, darba paņēmienus un piederumus (arklus, dzirnavas, izkaptis, labības pļauju, laivas, nopļautās labības laukus, transporta līdzekļus, zvejas tačus u.c.), mācītājmužas, muižas, ieaugušos un topošos dārzus un apstādījumus, cilvēkus darba un goda tērpos, arī daudz citāda atainoja novadpētnieka un pedagoga Johana Kristofa Broces (1742–1823) daudztematiskie krāsainie un melnbaltie kopskatu (panorāmu), tuvskatu un pat detaļu zīmējumi ar dažāda plašuma anotācijām. Dažas zīmējumu fotokopijas skatāmas šajā apcerējumu krājumā ievietotajos Ventas Koceres un Valda Mazuļa rakstos.

Broces devumam pievienojās būvmeistara un mākslinieka Johana Vilhelma Krauzes (1757–1828) atstātie apraksti, krāsainie un melnbaltie Carnikavas un Vecsalacas zīmējumi. Vecsalacas muižas un Salacas zīmējumos parādījās muižas apbūves, apstādījumu, Salacas zvejas savdabīgo dambju – taču – un piekrastes zvejnieksētu izvietojums, arī muižas īpašnieka centieni veidot romantisku kultūrainavu. Vecsalacas muižas zīmējums pievienots krājumā esošajam Ievas Paulovičas apcerējumam.

Broces un Šturna zīmējumiem pieslēdzās Latvijā 20.–21. gadsimta mijā

Svētupes labā stāvkrasta smilšakmens klinti pie Lielkuikuļu vecsaimniecības atrodas sena Svētciema lībiešu upurala.

Tā minēta 1641. gada Salacas baznīcas pārbaudes protokolā.

Attēlā – attirita alas teeja 2006. gadā. Saulveža Cimermaņa foto.

Aizbrukušo (Aizgrauto?) alas ieeju un krasta klinti 1846. gadā zīmēja Augsts Pecolds.

izdotie J. K. Broces atstāto aprakstu un zīmējumu četri sējumi ar attēlu un tekstu plašiem komentāriem, arī Latvijā un Vācijā izdotā J. R. Šturna devuma kultūrvēsturiska analīze.

1846. gadā Dundagas un Svētciema piekrastes lībiešus savos akvareļos iemūžināja Tallinas mākslinieks Augsts Pecolds (1794–1859). Tie tapa Pēterburgas Zinātņu akadēmijas akadēmiķa Andērsa Jūhana Šēgrēna (1794–1855) tās vasaras ekspedīcijas laikā (oriģināli glabājas Krievu Ģeogrāfijas biedrības arhīvā Sanktpēterburgā, daļa arī Latvijas Nacionālajā vēstures muzejā, Rīgas vēstures un kuģniecības muzejā). Attēlos rādiņām lībiešu portretus, frizūras, darba un dzīves ainās, darba un goda apgērbus, mājokļu iekārtu, jūrmalas valgumus, sadzīves ieražu detaļas, svētvietas un citu. Zīmējumus papildināja plašs iespieddarbu klāsts par lībiešiem – materiālu un rakstu krājumiem pielīdzināmās “Lībiešu gadagrāmatas”, dažādu autoru grāmatas un raksti, mēnešraksta “Livli” numuri, arī citos preses izdevumos, sevišķi Latvijas Republikas oficiālajā laikrakstā “Latvijas Vēstnesis” un žurnālā “Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis” publicētais. Neizpalika arī avotiem pielīdzināmās jau minētā akadēmiķa Šēgrēna un akadēmiķa Johana Ferdinanda Vīdemāņa (1805–1887) publicētās grāmatas un raksti.

Eksponējām arī vairākus simtus citu ar piekrasti saistītu grāmatu, kas izdotas laikā no 17. gadsimta līdz mūsdienām. Eksponējumā ietilpa atsevišķu vietu, guberņu, nodarbošanās nozaru, novadu, pagastu un tamlīdzīgi apraksti, kultūrvēstures, valodas, vēstures atlanti un kartes, izlokšņu vārdnīcas un citādi valodas datu apkopojumi, folkloras un tautas mākslas vērtību krājumi, 19.–20. gadsimta statistikas datu izdevumi, antropologu, arheologu, etnogrāfu, folkloristu, ģeogrāfu, statistiku, valodnieku, vēsturnieku un citu jomu pētnieku sarakstītas grāmatas un rakstu krājumi, likumdošanas aktu publicējumi un citādas grāmatas.

*Ap 1830. gadu celtā un
20. gad simtā nedaudz
pārbūvētā dzīvojamā
māja Rucavas Žubros
1980. gadā.
S. Cimermaņa foto.*

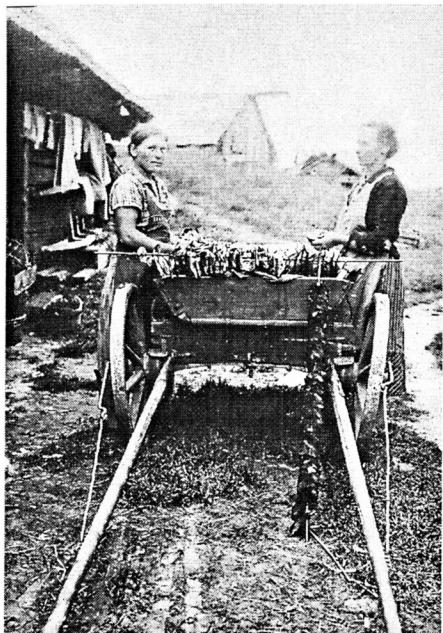
*Dundagas pagasta Košraga libiešu vecsaimniecības Kine-Diķu daļa 1928. gadā. Ferdinandā
Leinboka-Linnusa foto (ITM fototēka 476:38). Kreisajā pusē 1811. un vēlākajos gados
trijos paņemienos celtā daudzelpu jeb rindas klets, centrā – kūts, labajā pusē – 1891. gadā
un vēlākajos gados trijos paņemienos celtā dzīvojamā māja. Mūsdienās sēta vairs nepastāv.
Tās vietu rāda sakuplojušais attelā redzamais bērzs. Tā mūsdien apveidi skatāmi šajā
krājumā ievietotajā A. Porieta un S. Cimermaņa apskatā.*

Ekspozīcijā iekļāvām vairākus simtus fotoattēlu, kas uzņemti laikā no 19. gadsimta pēdējā ceturkšņa līdz mūsdienām. Senākie tajos uzņemtie objekti bija radušies 18. gadsimta otrajā pusē, vairums – 19. un 20. gadsimtā. Minēsim trīs plašāk pārstāvētās attēlu kopas.

1927.–1928. gadā Kurzemes lībiešu ciemus vairākkārt apmeklēja Igauņu Tautas muzeja direktors Ferdinands Leinboks-Linnus, pēc viņa 1943. gadā igauņu etnogrāfs Gustavs Renks, 1960.–70. gados Linnusa dēls Jurijs un mazdēls Tanels kopā ar fotogrāfiem un māksliniekiem. F. Linnus un G. Renks lībiešu ciemus vēl redzēja kā plaukstošas apmetnes, kurās bieži sastapa 18. gadsimtā un 19. gadsimta pirmajos gadu desmitos celtas tradicionālās ēkas un to izvietojumu, pilnā kārtibā esošas zvejnieku jūrmalas darba vietas – sedumus jeb valgu-

Viens no piekrastes mazo darvas cepļu variantiem, kas nodrošināja kuģiniekus, laiviniekus un zvejniekus ar viņiem tik nepieciešamo darvu. Dundagas pagasta Vāides vecstāmniecībā Jaunroči. 1928. gads. Ferdinanda Leinboka-Linnusa foto (ITM fototēka 475:46).
Pagaidām zināmie dokumenti darvas cepļu esamību Dundagas piekrastes lībiešu ciemos apliecinā kopš 18. gadsimta vidus. Kā vecāko konkrētā vietā nosauktu minam Irbes–Gipkas draudzes baznīcas grāmatā 1748. gadā ierakstīto Cepellejas darvas cepļi, kurš atradās Sliteres Zilo kalnu piekājē Dundagas–Mazirbes ceļa malā dažus kilometrus no Mazirbes. Darvdeģa senajā dzīves vietā Cepellejā 19./20. gadsimta mijā (?) uzceltās ēkās laudis mit arī mūsdienās.

*Dundagas pagasta Sikraga zvejnieksievās
gatavo zivju vezumu vešanai uz
Dundagas tirgu 1927. (?) gadā.
Ferdinanda Leinboka-Linnusa foto
(ITM fototēka 471:32).*

mus ar tīklu būdām, tīklu žāvēšanai izkārtotajām vabu rindām un ar citu zvejas vīru darbam nepieciešamo. Izstādē bija skatāmi vairāki desmiti igauņu uzņemto libiešu tematikas attēlu. Tiem pievienojās otrā kopa – izstādes veidotāju 1973.–2007. gadā visā piekrastē uzņemtie attēli. Viss kopumā – ciemu būves, darba ainas un rīki, jūras transportdarbi, libiešu portreti, piekrastes ainavas, valgumi, zvejas paņēmieni un rīki.

Trešā kopa balstījās uz Ievas Cimermanes pētījumiem, atainoja jūrniecības un kuģu būves norises, it īpaši Duntes–Tūjas piekrastē. Tajā eksponējām jūrskolu, jūras transportdarbu, kuģnieku dzīves un darba vietu, kuģu būvietu, kuģu kapteiņu, komandu, kuģnieku sadzīves norišu un citādus ar nozari saistītus attēlus.

Šīs kopas un citi attēli vienu un to pašu vietu bieži parādīja kā dažādos pagātnes posmos un mūsdienās zīmētu vai fotografētu. Nereti tikai zinātāji var atrast senās mājvietas, lielo piekrastes transportlaivu, piekrastes un tālākās burinieku būves vietas. Piemēram, Liepupes Laveru–Lembužu–Ūķu burinieku būves vietu izvietojuma shēmu (pirmais droši zināmais burinieks tur uzbūvēts 1850. gadā) varēja salīdzināt ar 2006. gadā fotografētu šīs krastmalas panorāmu. Arī pašas mūsdienu ēkas stāstīja par savu likteni: tā kapteiņu Šnoru 1870. gadā celtā un 20. gadsimta 90. gados uzlabotā dzīvojamā ēka Ūķos stalta redzama arī 2006. gada fotogrāfijā. Liepupes jūrmalas mūsdienu ainavā iekļaujas tēlnieka Vilņa Titāna 1998. gadā izveidotais Ūķu burinieku būvietas piemiņas akmens. Un ne tikai viens akmens atgādina par kuģu būvētājiem un viņu dzimtām. 1999. gadā Rīgas Latviešu biedrības kamerkorim "Austrums" Liepupē bija nometne un baznīcā koncerts. Koristi ieinteresējās par vēsturisko skaisto vietu un devās talkā: Ūķu lielo burinieku būvietā – piemājas kāpā – viņi izcirta saaugušos krūmus, iztīrija būvietas apkārtni. Pēc tam Ūķu iemītnieki, dažādi interesenti un tūristi no akmeņiem patiesā lielumā izlikā kāpā 1886. gadā uzbūvētās leģendārās trīsmastu barkentīnas "Rota" klāja kontūru.

Verzeichniß der Geborenen und Getauften 1848

Fahr und Monat	Taufframe des Kindes Tauff u. Familienname u. Confeßion der Eltern, Stand, Blang oder Gez. werba des Vaters oder der Mutter oder desjenigen, der das Kind zur Tauff vor gestellt hat. Name des Predigers von dem die Tauff u. die Orts-nennung sagen ist. Tauff u. Familienname Stand, Blang u. Gewerbe der Eltern.	Gelehr ter Name	Ungelehr ter Name	Fest. Gabe zum Gebur tstag u. von der Tauffa usgestoßen
Tag und Stunde der Geburt	Tag der Tauff	Mannliche Wohltätigkeit	Weibliche Wohltätigkeit	Mannliche Wohltätigkeit
18. 8.	18. 8.			
Rechts u. links 1883 Juli 1884 Tauff.	Sekunden August.	✓ No 6. Fröhne: der Sekundenhöfli Haupt- und Pfarrprediger Prediger in Liestal zugleich Hof- und Kaufm. Kappeler zu Liestal ist für Pfarr- Prediger. Willi Fröhner, späth ein Pfarrmeister aus Zürich. Sekundenhöfli Fröh- ner. Sohn Sekundenhöfli, Sekundenhöfli Kappeler, Sohn ist Kappeler Kappeler zu Liestal. Willi fr. lebt.	1.	No 7. Jungen
Dritten August.	Nunnen August	✓ No 7. Käthel: der Tochter Sophie f. in Schönen Rheinegg Schwester d. Sohres zuf. Pfeifer und Frau der von Kappeler zu Liestal in den Appenzeller Bauernhof zu Liestal mit Käthel Wettig- fi. Käthel Jungen, siebzehn Kirchjahr zurück. Frau d. Tochter Sophie Käthel Wettigfi. Willi fr. lebt.		Könzen.
Neunzehn den August 1884 Vorarlberg über bei gerat.		✓ No 8. Janner: der Großv. Jöchel f. Katharina Kunzli Wettigfi Kirchenjahr: zwölf zuf. Pfeifer und von Kappeler Kappeler zu Liestal am Pfarr- prediger. Jöchel: Bruder d. Siebzehn Ja- hrige: Katharina Kappeler Pfeifer und Käthel: d. Sohne d. Katharina Blumberg Jöchel. Annen. Willi fr. lebt.	1.	Groß- Jöchel
Sechzehn 1884. 9. der Brüder	Sekunden der Brüder	✓ No 9. Maria: der Großv. Ab- raham Pfeifer Läuflewil f. in Läuf- lewil, Bauffing 1. zw. Läuflewil Pfeifer in Läuflewil zu Läuflewil. Katharina Käthi Pfeifer Adamson, Katharina f. 1884: der Großv. Abraham Blum Läuflewil in die vorher. alte Seiter Bleicher 1884 nun im Dorf von Gründl Maria: f.	1.	Großv. B. Blum

Irbes-Gipkas draudzē 1848. gadā dzimušo un kristīto reģistrēšanas lapa (LVVA 235.f., 2. apr., 251.l., 232. lp.). Lidzās jaundzimušo vārdam un uzvārdam sniedz ziņas par dzimšanas un kristīšanas dienu, ģimenes dzīves vietu, nodarbošanos, sociālo stāvokli, par krustvečakiem, kristītāju, kristīšanas vietu, nereti arī par starpetnosu sakariem un citu.

Latvian seafarers from the coast of the Baltic Sea and the Black Sea. Author: Ad. M. Snore Year: 1802 Page: 21	Cards of seafarers, mostly from the Baltic Sea and the Black Sea. Author: Ad. M. Snore Year: 1802 Page: 21	Order Cards, Baltic Sea, mostly from the Baltic Sea. Author: Ad. M. Snore Year: 1802	Notes on the cards of seafarers from the Baltic Sea. Author: Ad. M. Snore Year: 1802
Ad. M. Snore Author: Ad. M. Snore Year: 1802 Page: 21	Ad. M. Snore Author: Ad. M. Snore Year: 1802 Page: 21	Ad. M. Snore Author: Ad. M. Snore Year: 1802	Ad. M. Snore Author: Ad. M. Snore Year: 1802

Liepupes draudzes mācītāja 1802. gada stāstījums par latviešu zemnieku saimniekošanas apstākļiem, galvenajām nodarbošanās nozarēm, mājokliem, sadzives ieražām (LVVA 6810.f., 1. apr., 16.l., 224. lpp.).

Šis kuģis bija pirmais latviešu zemnieku būvētais un latviešu kapteiņa – Pētera Šnores – vadītais burinieks, kurš 1887. gadā šķērsoja Atlantijas okeānu, ekvatoru un sasniedza Dienvidamerikas ostu Rosario.

Papildus fotoattēliem par jūras braucēju un kuģu būvētāju dzimtu plāšumu un spēcīgumu stāstīja kapteiņu, kuģu būvētāju un īpašnieku Vikmanu un Dentes Kraužu dzimtas koki. Tos izstādījām kā divus no daudzajiem

aus
wunderschönem Couleur. Dann nun die Dornenbörse
zur Kirchen Kapulation geäußert wieso, so rätselte
der Geistervorsteiger weiter. Gießt sie nun herbei
so wie den Jesuitenoga sind, wie es eben falls
ist Dornenbörse. Und weil sie der Jesuit in dem
Fest ist gefangen ist ein Ende, u. wenn ich
mit Gewalt, wann sie bereit. Daß er wie ich
die alte Nachzulassende Arbeitshilfe von ihm
aber auf den Jesuitenoga spiegeln kann kann er
dagegen auf die anderen zum Beispiel wegen wie
zu morden, oder wie sie Fortsetzung brauchen soll
die alten. Nun ist augenbischkeins, was
hat es im Lauf des Tages, und nun sie sind
frei. Die Geister sind zu verhindern das Jesuitenoga
zu Hilfe zu rufen, das sie sich nicht zu bewegen können
da Geistervorsteiger, so sind sie nun aber 54
auslosen werden. So wird es Etwas schwer geben.

Einigen, die nach ausländ. Abwesen fassen
gern sich nun auf Beweise in eignen Dingen, igno-
rante Reich ist einiges, und wird wahrscheinlich

ļiem, nodarbošanās nozarēm, etnisko un sociālo sastāvu, izglītību, labklājību, mājokļiem, darba rīkiem un panēmieniem un par daudz ko citu.

Eksponējām arī citas burinieku būvietas – Liepupes Čorkās pie Kuģurgas ietekas Rīgas līcī, Melnsilā pie Baķupītes ietekas Rīgas līcī, kur vismaz trīs kuģus uzbūvēja Landmaņu, Moricu, Otomeru dzimtas, Kaltenē pie Maiziņiem, kur dzīvoja, strādāja un uzbūvēja daudzus buriniekus kapteiņu un kuģi-īpašnieku Štālu dzimta. Paliekoša vērtība būtu to pētnieku devumam, kuri nākotnē vēlētos pievērsties Vidzemes piekrastes – Ainažu, Skultes, Svētciema, Vecsalacas un Vitrupes – laivinieku un kuģinieku dzimtu un ģimeņu darba un dzives izzināšanai. Rosinājumam te nosaucam Mīkelsonus, Veides un Zilemaņus Vidzemes piekrastē, Kurzemes piekrastē Dambekalnus Kaltenes Kaulos, Šultmaņus Pūrciema Plaucakos, Geiges, Indriksonus Pitraga Delniekos, Balķišus (arī Balķēnus) Saunaga Pauļos, Stefenbergus Mazirbes Vecaņņos (Kalšos), Grīvānus Ģipkas Jaunarājos, Pūliņus Melnsilā un Uguņciemā. No

Alojas draudzes mācītāja Paula Teodora Zandera 1802. gada stāstījums par novada ļaužu kāzu ieražām, kurās vairāki šķietami libiski elementi (LVVA 6810.f., 1. apr., l.l. 148–149, lp.).

iespējamiem, kurus pēc arhīva dokumentiem veidoja Ieva Cimermane. Viņas monogrāfijā "Vīri un kuģi: Liepupes (Pernigeles) novada kuģinieki no 17. gadsimta līdz 20. gadsimta sākumam" (Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2008. 144 lpp.) ievietoti astoņi dzimtu koki. Aiz katras dzimtas koka lodziņa, aiz katras vārda un uzvārda ir kāda cilvēka liktenis, kas gaida pētnieku.

Letonikas avotu sakarā ir visai būtiski apzināties, ka tiesi arhīvu dokumenti, fotoattēli, pārdomātās un rūpīgi gatavotās aptaujās pie-rakstītie norišu aculiecinieku, da-žādu materiālās kultūras objektu izgatavotāju un lietotāju stāstiju-mi sniedz neaizstājamas ziņas par iedzīvotāju saimniekošanas apstāk-

Spieldienst		227
Kinder und Jugendlichen	Unterwirkt der den Eltern.	Werkzeug und andere Dinge für uns und Werkzeugen bestimmt und nutzen müssen.
1. Leichtes Kinderspielholz. Kinder tragen und denken daran und kann den Upp. Arbeit. Sie sind es weniger im Spiel zu meistern und Kinder sind nicht unterwirkt. Sie gewinnt leicht an Lernen im Studium auf eine Zeit in die Kinderspiel Arbeit. Einige Kinder leichtes Material, die jedoch späteren können, an Lernen auf ihre Arbeit hin.		Ein Kind ist das Spielzeug am kleinsten Upp. erworben oder bei der ersten Zeit unter dem Einfluss. Sie kann und anderen leicht zu unterwerfen, als das für das Kind die Kinderspielarbeiten, die für kind zu leicht zu sein und zu wollen und manchmal zu schwer, als dass für das von anderen Kinder unterwirft, legt. Das Lernen kann die Kinderspielarbeiten unter Zwingen, für das Kinderspielarbeiten können zu legen, da ein Upp. aber nicht. Auf keinen Fall kann Kinder auf das aus den Kinderspiel als das es für konformieren soll es doppelt kann nicht zu sein soll, dass es nicht erwartet werden kann beobachtet.
Spieldienst im Altersministerium Kinderspiel wie im Kindergarten so Kinder werden für weniger soll unterwirkt.		

Liepupes draudzes mācītāja 1802. gada stāstijums par Liepupes un Skultes latviešu zemnieku cēnšanos iegūt izglītību (LVVA 6810.f, 1. apr., 16.l, 227. lpp.).

Kurzemes burinieku būves vadītājiem jeb kuģu namdariem šobrīd nosauksim rojinieku Mucinieku, uguņciemnieku Morgenšternu, Sāmsalas igauni Ranni. Arhīvos glabājas pietiekams dokumentu daudzums, lai par šiem un citiem cilvēkiem varētu rakstīt pēc pirmavotu sniegtām ziņām. Aprakstītajā izstādē par šo cilvēku darba un dzīves vietām varējām ievietot tikai dažus fotoattēlus un dokumentus.

Kā kopijas izstādē eksponējām dažādu juridisku, sadzīves, saimnieciskās darbības, statistikas un citu dokumentu kopu atsevišķus piemērus nolūkā

Gājēju zīmējums	Pāzīstamie.	Gājēju zīmējums	2971
15. Gājēju zīmējums: a) Jāņu mūzikas b) Gustavas mūzikas	1. Lāvener 2. Lejupēkste 3. Kārgnes Āllum 4. dārzes — 5. Lēvener 6. Rēzes 7. Orķestra 8. Jaunzemē 9. Muzejs 10. Krievijas 11. P. S. Ščepceks 12. Vīrieši 13. Skrūte 14. Malleikali.	15. Šķērsošs 16. Pārstepte 17. Uzstāks 18. Pārnesmūzel 19. Korme 20. Kormuoniņš 21. Mūrīšiņš 22. Kānpē 23. Mallei 24. Rukkāpē 25. Līstīš 26. Tōnnis. 27. Kānnas 28. Melder.	
16. Gājēju zīmējums:	1. Kalle 2. Bērholpe 3. Blāhle 4. Stārkāmpē 5. Gaileit 6. Pētersons 7. Ohsornāns	8. Gīrdāns 9. Drusve 10. Zonde 11. Vohmin 12. Faulit 13. Priekšskāpē	
17. Gājēju zīmējums: a) Jāņu b) Kristīne.	1. Mānnaig 2. Turne 3. Šipol 4. Šķērde 5. Kāngāpē 6. Kārissber 7. Frīhsahārd 8. Ēriņig 9. Lieķiņi 10. Lānsor	11. Lappēpāls 12. Dīnbīa 13. Ģaige 14. Lēvener 15. Daibnie 16. Ielēve 17. Kriekāpē 18. Lāundīpē 19. — — — ūnīg.	
18. Gājēju zīmējums: a) Jāņu b) Lāvener	1. Lauterhāck.		

Umurgas draudzes apdzīvoto vietu (muizu, pusmuizu, krogu, zemnieksētu un sētu grupu) 1815. gada saraksta daļa (LVVA 6810.f., 1. apr., 16.l., 297. lpp.). Šie saraksti nereti sniedz vērtīgas etniskas un kultūrvēsturiskas ziņas.

modināt skatītāju interesi par šīm kopām, kas nepieciešamas Letonikas pētījumu veikšanai. Protams, tā bija tikai neliela daļa no apzinātā un iespējamā, jo plašākai dokumentu pārstāvēšanai nebija telpas. Te pieminēsim tikai septiņas plašākās kopas, kuru vairuma oriģināli glabājas Latvijas Valsts vēstures arhīvā.

1. Baznīcu grāmatās lasāmie dzimušo, kristīto, iesvētīto, laulāto un mirušo saraksti stāsta par ģimeņu etnisko, profesionālo, skaitlisko, sociālo sastāvu un stāvokli, nodarbošanos, zināšanām, sabiedrisko un saimniecisko aktīvitāti, slimībām, sadzīvi, ļaužu migrāciju, starpetnikiem un starpnovadu

sakariem, pastāvējušām apdzīvotām vietām un par daudz ko citu, datē daudzu materiālās un nemateriālās kultūras parādību pastāvēšanas laiku, jaunumu iesakņošanas, atspoguļo visa minētā attīstīšanās gaitu.

Baznīcu grāmatu ierakstos nosauktas nepārprotami datētas lauku sētas un citas apdzīvotas vietas, dažādu materiālās kultūras objektu atrašanās, ļaužu darba un sadzīves norišu (bēru, kristību, laulību u.c.) vietas. Nereti izlasāmi izdarību, lietu, radniecības saišu un cita vietējie nosaukumi. Īpaši vērtīgas ir norādes par vietām (apvidiem), no kurām ciemā, draudzē, muižā, zemnieksētā ienākuši citnovadnieki vai citam etnosam piederīgi ļaudis, kas nesa sev līdzi dzimtās vai iepriekšējās dzīves vietas tradicionālās kultūras un valodas elementus (vērtības).

2. ļaužu jeb dvēseļu revīziju saraksti stāsta par attiecīgajā gadā (1782., 1795., 1811. u.c.) pastāvējušām apdzīvotām vietām, par lauku sētu apdzīvotāju ģimenisko, skaitlisko, sociālo, dažkārt arī etnisko sastāvu, par nodarbošanos, muižu un zemnieksētu ļaužu sakariem (īpaši svarīgas ir ziņas par muižās strādājošu kalpotāju – zemnieku amatiem, jo ar šo ļaužu starpniecību lauku sētās ienāca un iesakņojās daudzi citzemju un muižu materiālās un mājas sadzīves kultūras, saimnieciskās darbības, kultūrainavas un citādi elementi; vērojams arī pretējs process), iedzīvotāju pārvietošanos, starpētniskiem, starpnovadu, starpprofesionāliem un starpsociāliem sakariem u.tml. Starprevīziju uzskaites ikgadējās lapas, kas aizpildītas no 1826. līdz 1896. gadam, sniedz precīzu ainu par ļaužu pārvietošanos no viena pagasta (muižas), aprīķa, guberņas uz citu, dažkārt stāsta arī par pārvietošanās cēloņiem.
3. Krievijas impērijas 1897. gada pirmās vispārējās tautskaites iedzīvotāju reģistrācijas lapas par katru uzskaitīto personu sniedz atbildes uz 23 jautājumiem. Atbildes visai bieži ir neprecīzas un pieļauj patvalīgus skaidrojumus. Tomēr rūpīgi strādājot, var izdarīt dažādus aprēķinus, gūt ieskatu par norišu kopām un sakaribām, piemēram, par ģimeņu veidošanas principiem, lielumu, skaitlisko, profesionālo un sociālo sastāvu, konfesionālo piedeरību un starpkonfesionālajām attiecībām, par starpetniskajiem sakariem, cilvēku izglītību, mācību iestādēm, mājokļu apdzīvotību, par iedzīvotāju migrāciju, nodarbošanās galvenajām un palīgnozarēm, par apstākļiem, kas ietekmēja tradicionālās materiālās un nemateriālās kultūras attīstīšanos. Visai būtiska un līdz šim praktiski neizmantota ir iespēja noteikt viena pagasta atsevišķu daļu, pat ciemu un sētu grupu, tālāku un tuvāku apvidu, pagastu un citu administratīvi teritoriālu vienību kopības un atšķirības dažādās dzīves jomās, apstākļus, kuru iedarbības dēļ veidojās atšķirīgas kvalitātes un mēroga savdabības.

Nepētīta ir arī cittautu (ebreju, igauņu, krievu, lietuviešu, vāciešu) amatnieku līdzdalība piekrastes zemnieku un zvejnieku celtņu un citu

materiālās kultūras objektu veidošanā. Uzskaites lapās ierakstītās ziņas par mājokļiem ļauj izdarīt aprēķinus par dzīvojamo māju sienu un jumtu veidošanā izmantotajiem materiāliem (akmeņiem, balķiem, dakstiņiem, ķieģeļiem, lubām, māla kleķi, niedrēm, salmiem, skaidām, šķindeljiem). Diemžel 1897. gada tautskaites uzskaites lapas par piekrastes pagastiem saglabājušās visai nepilnīgi. Ja pilns lapu komplekts ir par Ainažu, Skultes, Slokas, Svētciema, Vecsalacas pagastiem, tad visai nepilnīgs saglabājums ir par Dundagas, Medzes, Nicas, Pērkones, Popes, Rucavas un dažiem citiem pagastiem. Tomēr rūpīga iepazišanās arī ar esošo uzskaites lapu oriģinālu ierakstiem mudina izturēties visai uzmanīgi pret skaitīšanas datu oficiālajos krājumos un dažādās publikācijās atrodamo, kas balstīts uz šiem krājumiem.

4. 19. gadsimta divos pirmajos gadu desmitos radušies draudžu apraksti, kurus veidoja vācu mācītāji, atbildot uz ārsta un novadpētnieka Otto Hūna sastādīto divējādu apjomu aptaujas lapu jautājumiem. Pilnā apjomā iesūtītie apraksti sniedz atbildes uz 40 jautājumu kopām, kurās iekļaujas simti detaļjautājumu. Tur ir stāstījumi par draudžu ainaviskajām un dabas bagātībām, apdzīvotajām vietām, ļaužu nodarbošanos, iedzīvotāju etnisko un sociālo sastāvu, tradicionālo materiālo un nemateriālo kultūru, ieskaitot darba un sadzīves ieražas, mitoloģiskos tēlus, par jaunumiem, kas ienāk saimnieciskajā darbībā, materiālajā kultūrā un citur, par skolām un dažādas etniskas un sociālas piederības ļaužu attieksmi pret izglītošanos, par veselības aprūpi un slimībām, par dabas, kultūras un vēstures pieminekļiem, ļaužu estētiskajiem, ētiskajiem, tikumiskajiem priekšstatiem, par zemnieku darba un dzīves apstākļu uzlabošanu un par daudz ko citu. Strādājot ar draudžu aprakstiem, jāiegaumē, ka to autori – vācu tautības mācītāji tolaik bija no vācu muižniekiem atkarīgi augstākās kārtas pārstāvji, kuri uz zemniekiem parasti raudzījās no savas valdošās kārtas privileģētā stāvokļa augstumiem.
5. 19. gadsimtā sastādītie muižu un zemnieksētu inventarizācijas akti, kuros ierakstīto objektu un norišu pastāvēšanas senums nereti datējas ar 18. gadsimta pirmo pusī, bet bieži – ar vidu. Akti ir īpaši nozīmīgi saimnieciskās darbības un celtniecības jautājumu, arī zemnieku dzīves un tradicionālās kultūras administratīvās regulešanas norišu skaidrošanai. Aktos nereti parādās attīstības mezgla punkti: kaut kādu savu laiku pārdzīvojušu senu parādību noriets un izzušana, citu – jaunu iesakņošanās, arī šo izmaiņu cēloņi. Šajos dokumentos nereti ierakstīta arī muižu pārzināšanā esošās zemes platības un to apdzīvotiba (sētas, to zemes platība, inventārs u.c.), tās sociālās iezīmes, arī zemes gabalu auglības un izmantojamības samērā precīzs raksturojums. Letonikas jautājumu pētniekiem īpaši svarīgi ir vietējo iedzīvotāju dažādos laikposmos dotie, no paaudzes pārmantotie

Lvīši 93.

Ku naift at läkānd jälgs
jū abuji muntyne wagnyle
läd, sielpienast ku felli nū-
ting, lab wagnyle, si fies
lapisugun lib fūn magg
Wāyonggy rāndysufs algyje ab-
wuyi lebb pugg. Sielpienast
ku jema tūži se nalla wān.
um lapisugun yntari koggyl.
Dor ab wuyi, ab midagid pylet.
Si lapst libys' salais.
Kārlys' allā, ab wuyi kury.
čārynd mofjāmū, ab wuyi kury.
Tigys' pāl ab wuyi kury.
Si lapst libys' kuriel.

Lapst Syndysmitt.

Sie wied si rāyl ihu se Lyndys
lapst soab piersty, tūn soab kātto
tys' wākāntyst, un "ukānōg,
un jebab uibdy. Dor si wied si rāyl
Si pierast algy. Si lapisugun
minggi ruja, apka minggi wig
ga akhug.

Sigga kōras, Pigg kōra! Kāz-
kōra!, minggit līta mydygħi tū
riħteng um Siegomus jelgen.
u ggħażżejjie reid robbu, Si
pierast Sōbys' ne kōra o wātyst
un te lapst soawtys' algy tammen:
minggit wiggy wħali.

Tie lapst Syndys, tie ne tħalli pāla,
se nalla wāni, (ne quānystik) man-
tign Soab nō ġej jaġi jaġi,
un tie ne sōbys' nei īx glasblu,

mis pāl lapstyst, mis tħallat pān kā
kigħoq. Nċiex lapstyst iż-żid
kieni u kien tħixx. Kemmali nist
ab wuyi,, una.

Letwiffha had irr us gruktom-
Tad ne wom kien tħalli kħomix, ut
hadnejx leħġu kien jaġam tħin ne wanner
fstatik, jaġib kħalliet, kien kien ne wanner
lixt, par il-piñi ne wopakha kħalliet.
Potibben minn iż-żgħid oppli għid ne wanner
lixt, ukkedha flimma jaġid palle, leħġaqebu,
jaġib fuor orra war il-kħalliet,
tiekkien riep pax sebunna if-piñi kien kien
sek to la seħħira, weġliex aktar, tad jaġi tas-
nis kien tħalli kien tħalli kien jaġam,
wix traebha jidher jaġi tħalli abu, un ta' l-żejt
sebejha knaħbi, un akruini swieejha kien
ppalle, tie l-żejt, wiegħi tajebha kien tħalli
fuor issonnet fħalliex.

Iament tas-laburixi kien no krieffi kien,
tas-irra kien tħalli nakti ja ġeg uggħix kħall,
Ta' pella ka fuuġġ għad nakkha tħalli
pattni kien.

Kas ta' laburixi im-għoddix p-nejjix minn, tad-
tas-żejt annej b-nekk wiċċaqi, un dha
wiflu minn jaġi kien minn iż-żgħiġi,
Pax wiġġen is-sa jaġi no zil-ekha oppli
kien.

L-żejt

yekki wonajiem un yekki kien, man kien
ma liec si pierast algy reijen o lapst
wsalley, si un nakkha iż-żejt. Kas wux-
ja ċarru. Kas porggix nei īx kien amad u
paxx jiġi reid.

nos Ožfoling učinu effekt jaungaddu Nācvara pletsos.
Sāmīnuvās Ožfoling tānnu ciparoti fabriķi, kā tas Springfields
sāmīnuvās Mart Tolsm vinnu ir lāmmajis, un ko viņišķi to
Mart Tolsm grīblejus atnācīs, kās viņišķi tās effekt jem
nevarītis.

Tas bērnuvāns Jānis Andrejs, Springfield sāmīnuvās pirms
cerībā un dzelzceļā, no papravušas tas Springfields to kroh-
fitteris. Sāmīnuvās lāmmajis, kās kās tas Krohffitteris vinnu lat effekt

Krievijas spriedums

Par to ka tas Springfields Mart Tolsm krohffitteris
Ožfolin jaudīdienas ir lāmmajis, un krohffitteris
vinnu lat effektis un kādēļ nemiers jaukļuvās laikā
ir ne lākis, ja manis ierašotām Rāzīzlaikām 50 Ropg.
Jādabka.

Par to ka tas krohffitteris Ožfolin tam Mart Tolsm ir
effektis, ja manis vinnu 50 Ropg. jaukļubās jebkādiem
pagāytā laikā vēlēt ih pīstītis.

Tas bērniņš par pētīmīndorūs Dennis Balman, jaunie
ja ka pētīmīndorūs sāmīnuvās niesītātēkās pētīmīndorūs pētī
pētīmīndorūs Jāhannes Stellejus.

Sāmīnuvās Dennis

Brixiens Adom sāmīnuvās

Māksa; kāl sāmīnuvās

Hulman sāmīnuvās

Dāralis

Gasper

Wīz. Ožfol

Springfields sāmīnuvās ciparoti fabriķi kā vinnu makjās 40 bērni
Brixiens Adom; vēlētāk Z. Māksa vīnvalā 1. Hulmanis 3
Pāselais 3 bērnuvās, kuri pētī māksījās pētīmīndorūs
niesītātēkās pētīmīndorūs.

Tiesība ne sprieštie.

Par to ka tas pētīmīndorūs sāmīnuvās vinnu makjās 40 bērni
Brixiens Adom; vēlētāk Z. Māksa vīnvalā 1. Hulmanis 3
Pāselais 3 bērnuvās, kuri pētī māksījās pētīmīndorūs
niesītātēkās pētīmīndorūs.

Tiesība ne sprieštie.

muižu un zemnieku attiecībām, par muižu darbību zemnieku dzīves dažādu
jomu regulēšanā. Īpaši jāuzsver, ka to pagasttiesu protokoli, kuri nepārtrauk-
tā plūdumā aptver vairākus un pat daudzus gadu desmitus, nereti labi un
vispusīgi atspoguļo attīstības procesus, parāda jauno, kas sāk iesakņošanos,
paliekoši iesakņojas kādā gadu desmitā. Ilgu laikposmu aptverošie protokoli
sniedz arī labu ieskatu par to, kā pagasta iedzīvotāji atšķirīgu gadu desmitu
mainīgajos apstākļos izprata estētiskās, ētiskās un tikumiskās vērtības. Proto-
kolos bieži atspoguļojas rūpes par bāriņiem, darba nespējīgiem, par savstarpē-
ju izpalidzēšanos plašu darbu un nelaimes gadījumu reizēs. Arī daudz kas cits,

Svētciema pagasta tiesas 1850.
gada 17. marta protokola daļa
stāsta par dažām norisēm libiešu
apdzīvotās sētās (LVVA 1779.f.,
1. apr., 1.l., 19. lpp.).

pat vissīkāko zemes ga-
balu, biržu, mežu, plāvu,
tīrumu, to nostūru, eze-
ru, grāvju, strautu, upju,
to liču un citi nosauku-
mi.

6. Pagasta tiesu 19. gadsim-
ta protokoli sniedz vis-
pusīgu ainu par iedzīvo-
tāju saimniecisko rīcību,
darba, mantiskajām, rad-
niecības un sociālajām
attiecībām, konfliktu cē-
loņiem un risinājumiem,
tradicionālo materiālo
un nemateriālo kultūru,
par laikmetu juridisko
normu īstenošanu dzīvē,
vienlaikus – par latviešu,
libiešu un citu etnosu
zemnieku attiekīmi pret
šim normām un par senu
paradumtiesību nosacī-
jumu pastāvēšanu. Proto-
kolos ir plašas ziņas par

piemēram: mantošanas, strīdu, ūtrupju un citos gadījumos nereti sastādīti visai aptveroši mantu saraksti, kuri sākti ar būvēm un beigt ar maziem mājsaimniecības piederumiem – glāzēm, karotēm, lampām, nažiem. Parādās daudz droši datējamu un citādi raksturojamu valodas izlokšņu faktu.

7. Kurzemes lībiešu 19. gadsimta vidū savā un latviešu valodā sacerētie sadzīves ieražu apraksti, pierakstītās mīklas, sakāmvārdi un cits, ko viņi sūtīja uz Pēterburgu akadēmiķim Šēgrēnam pēc viņa 1846. gada ekspedīcijas un 1852. gada brauciena uz Latviju. Tie glabājas Krievijas Zinātņu akadēmijas arhīvā Sanktpēterburgā. Šīs ziņas 19. gadsimta otrajā pusē tulkoja un publicēja vācu valodā. Publicējuma tulkojumi latviešu valodā atrodami vairāku Latvijā strādājošu autoru darbos. Diemžēl vācu tekstos ir daudz būtisku neatbilstību oriģināltekstiem, un šīs neatbilstības, nereti pat pastiprinātā redakcijā, jaunajos izdevumos lasa cilvēki, kas interesējas par lībiešiem un viņu kultūru.

Nedaudz atkārtojoties, jāsaka: visās minētajās dokumentālo avotu kopās ietilpst milzīgs precīzi datēts, teritoriāli, nereti pat etniski un sociāli nosakāms valodas izlokšņu materiāls – dažādu paaudžu personu vārdi un uzvārdi, lielus un pavisam sīkus apjomus apzīmējoši vietvārdi, materiālās kultūras objektu un to daļu, nemateriālās kultūras parādību, radniecības saišu, sadzīves attiecību un daudzi citi nosaukumi. Īpaši vērtīgi ir pārbaužu (inventarizāciju) akti, bāreņu nodrošināšanas, mantojuma jautājumu kārtošanas, izūtrupējamo lietu saraksti, darba strīdu un zemes ierīcības dokumenti, kuros atspoguļojas atšķirīgu etnosu (igauņu, krievu, latviešu, lietuviešu, lībiešu, vācu) valodu un Latvijas novadu izlokšņu elementu sajaukšanās un savienošanās darbības vārdu, lietvārdu, vietvārdu un citādu nosaukumu darināšanā. Izstādot šīs dokumentu kopijas, cerējām, ka valodnieki pievērsīs uzmanību šiem eksponātiem, jo viņu publikācijās atsauces uz arhīvu dokumentiem nav ikdienišķa parādība.

Vēl jāpiebilst, ka visiem dokumentiem nav vienāda kvalitāte, jo rakstvežiem bija atšķirīga attieksme un izpratne par aprakstāmajām norisēm, arī dažāds zināšanu līmenis.

Eksponējām arī daudzus latviešu pagātnes un mūsdienu periodikā (“Austrumā”, “Balsī”, “Baltijas Vēstnesi”, “Baltijas Zemkopī”, “Latviešu Avīzēs”, “Latvijas Vēstnesi”, “Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstīs”, “Līvlī”, “Mājas Vieši”, “Senatnē un Mākslā”, “Tēvijā” un citur) publicētus atmiņu stāstījumus, ieteikumus, norišu un parādību aprakstus, salīdzinājumus, pētījumus, vērtējumus. Diemžēl eksponējuma saturiskā plašuma un šai informācijai pielāutā apjoma dēļ nevar aprakstīt periodikā kā Letonikas avotā esošās zinātniskās bagātības.

Visiem dokumentiem, fotoattēliem, zīmējumiem pievienojām atbilstošas dažāda plašuma anotācijas.

Izstādes sniegtā daudzpusīgā informācija bija atgādinājums, ka jūra un

piekraste ir mūsu bagātība, kura ne vien jāizmanto, bet arī jāmīl un jāsaudzē. Mūsu paaudzei ir jāapzinās, kādu savu piekrasti atstāsim nākamajām paaudzēm.

Nododot izstādi "Letonikas" attīstīšanā ieinteresētās sabiedrības rīcībā, cērējām, ka ekspozīcijā redzētais:

- 1) mudinās mācību iestāžu pasniedzējus, novadpētniekus, publicistus, studentus, zinātnes darbiniekus vairāk pievērsties tām saturiskajām un tematiskajām bagātībām, kas nereti neapzinātas vai pienācīgi neizmantotas guļ Latvijas un kaimiņvalstu avotu krātuvēs, gaidot pētniekus;
- 2) mazinās "Letonikas" problemātikai pieslēgušos daudzu pētnieku darbos bieži sastopamo neattaisnojamī klūmīgo praksi nestrādāt ar pirmavotiem, bet vadīties no citu autoru publicētā un pat citētā it kā pirmavota teksta, kurš īstenībā nereti neatbilst pirmavotos izlasāmajam;
- 3) pārliecinās publikāciju gatavotājus par nepieciešamību strādāt ar pirmavotiem, kuri nereti rakstīti citvalodās un to izlasīšana prasa īpašas zināšanas;
- 4) palīdzēs radīt sapratni par to, ka "Letonikas" problemātikā 21. gad simtā nav iespējams uzrakstīt paliekošas vērtības darbu, ja tas nebalstās uz rūpīgi apstrādātas daudzpusīgas pirmavotu kopas, kuras obligāta sastāvdaļa ir vēstures arhīvu dokumenti un daudzās jomās arī pēc vienotas programmas savākti zinātnieku ekspedīciju materiāli.